

Els efectes sociopolítics de la pandèmia

SALVADOR CARDÚS¹

Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

És una obvietat començar dient que encara és massa aviat per avaluar els efectes que la pandèmia pugui tenir en el terreny sociopolític, a Catalunya, als Països Catalans o arreu del món. En primer lloc perquè, al cap de més d'un any, encara no ens n'hem desfet i no podem fer cap balanç final. I en segon lloc perquè a hores d'ara és impossible distingir allò que són els efectes immediats i el que puguin ser les conseqüències a llarg termini. La majoria de canvis actuals han estat resultat de mesures compulsives, no voluntàries, i per tant aquests efectes han estat principalment determinats per les autoritats polítiques i sanitàries. Però, un cop s'acabin les restriccions —que, certament, han tingut un impacte greu sobre els drets i les llibertats bàsiques—, és molt arriscat profetitzar sobre com es reaccionarà.

De fet, el que serà molt interessant és, precisament, estudiar les moltes profecies que els intel·lectuals més agosarats han estat fent des del primer moment i que, en la majoria de casos, no han fet altra cosa que aprofitar la pandèmia per reforçar les seves idees prèvies. Més que pronòstics fiables, les profecies han servit per confirmar els prejudicis ideològics previs, i ens han estat dient més de qui les feia que no pas del que havia de venir. En ben pocs casos hem vist que la pandèmia fes canviar idees prèvies, i això és francament sospitos. De manera que, per una qüestió de rigor i sobretot de prudència, més que d'uns efectes hipotètics, intentaré posar l'accent en allò a què caldrà estar atent quan l'anàlisi sigui possible. És a dir, i segons el meu parer, com a mínim fins a un parell d'anys després d'acabada la pandèmia.

Atenent la demanda que se'm fa, però, primer diré alguna cosa sobre la dimensió social. En primer lloc, crec que seria indispensable una reflexió demogràfica,

1. A/e: salvador.cardus@uab.cat.

vist el nombre de morts no previstes que aquí i arreu ha provocat la pandèmia. En segon lloc, caldrà estar atent als canvis en les rutines relacionals i als canvis de mentalitat que se'n puguin derivar. Així, és cert que la pandèmia ha obligat a revisar moltes de les formes d'organització de la vida quotidiana, tant en el terreny laboral, educatiu i domèstic com en el de la sociabilitat. I tots aquests canvis han impactat, d'una banda, en qüestions tan bàsiques com els horaris, l'alimentació i la salut: el son, l'estrès, l'angoixa, la depressió. A més, han accelerat canvis tecnològics —els experts parlen d'entre cinc i set anys d'avançament—, amb una multiplicació exponencial del temps d'ús de la Xarxa. Per força, això modificarà algunes maneres de percebre la realitat i, per tant, de pensar-la.

De tot plegat, només disposem de dades indirectes com ara el nombre d'usuaris i el temps d'ús de les plataformes de comunicació —Zoom, Meet, Teams...—, la variació en el consum de medicaments, els canvis en els hàbits de compra als supermercats o, entre més, les modificacions en la mobilitat en mitjans privats i públics. La sistematització d'aquestes dades i l'estudi de la seva evolució ens hauran de permetre, primer, avaluar l'impacte de la pandèmia, però sobretot, en els mesos posteriors, potser anys, saber —com sol dir el tòpic— «que ha vingut per quedar-se» i que haurà estat només un període d'excepcionalitat. I, en aquest sentit, sense que s'entengui com una profecia sinó tan sols com una possibilitat, res no fa pensar que després d'aquests període de restriccions no s'entri en un període d'un cert esclat social: de despesa compulsiva dels estalvis acumulats, de ganes de viatjar, de voler celebrar tot el que haurà quedat pendent... No seria la primera vegada que s'observa aquesta mena de reacció col·lectiva després d'un temps de penúria, i contrària a tots els supòsits sobre allò que caldria haver «après» de l'experiència passada.

Una cosa sí que sabem —sense tenir-ne la dimensió exacta—, i és que sort n'hem tingut de partir d'una societat prou cohesionada per demostrar una resiliència més que notable a un estrès social absolutament excepcional, i per haver desplegat una gran capacitat d'iniciativa i solidaritat per fer-hi front. Més enllà del terreny en què s'han esplaiat els habituals profetes de calamitats, algun dia hauré d'explicar amb detall la fortuna que hem tingut de viure en uns temps en què disposàvem, en el pla global, de banda ampla d'internet o de capacitat per fabricar vacunes en temps rècord. Però també, en el pla local, de poder respondre als desafiaments amb consistents organitzacions del tercer sector i el seu voluntariat, o amb potents iniciatives empresarials solidàries.

Pel que fa als efectes de la pandèmia sobre la política, si més no els efectes immediats, els fets sembla que mostren unes lògiques paradoxals —per no dir contradictòries— molt pròpies d'aquest àmbit. En primer lloc, si atenem al Baròmetre del CEO, entre el desembre de 2019 i el novembre de 2020 —just abans de la pandèmia i un any després—, a l'hora d'assenyalar els principals problemes, la

«insatisfacció amb la política» es duplica i passa del tercer lloc amb un 15,1% fins al segon lloc de les preocupacions dels catalans amb un 33,1%. Tanmateix, quan es demana per la confiança en els polítics catalans i en el Govern de la Generalitat, en ambdós casos partint d'una puntuació baixa, la variació és mínima: d'un 3,85 i un 3,43 de mitjana sobre 10 punts el 2019 es passa a un 3,68 i un 3,34 el 2020, respectivament. Més interessant és el canvi de la confiança en els polítics i el Govern espanyols. Si bé es partia de xifres encara més baixes que les dels catalans, en canvi la confiança augmenta en els polítics i especialment en el Govern espanyol: del 2,33 i el 2,21 sobre 10 de l'any 2019 al 2,54 i un significatiu 3,34 de 2020, respectivament. Hom diria que, pel que fa als discursos antipolítics en què ja ens movíem abans de la pandèmia, la percepció —justa o injusta— d'una certa incompetència dels governs per respondre als desafiaments de la pandèmia ha estat un territori abonat d'autoconfirmació per a la «insatisfacció política». Però, alhora, si s'observa la resposta a la confiança en els governs, però sobretot a la vista dels recents resultats electorals al nostre país, és clar que la insatisfacció no sembla que passi comptes amb els governs implicats. Que el partit més votat hagi estat el que era liderat per un ministre de Sanitat molt discutit pels mitjans de comunicació, o que el partit en qui recaurà la responsabilitat de governar sigui el que aquí tenia les competències —molt retallades, és cert— en Salut, vol dir que l'electorat no els ha «castigat». Sí que la participació en les eleccions del 14-F va ser baixa, però atès que es venia de xifres excepcionalment altes, que les mateixes restriccions i pors per la pandèmia devien retraure les ganes d'anar a votar i que hi havia poderosos factors extrapandèmics per desmoralitzar l'electorat, el resultat suggereix aquesta poca afectació de la pandèmia en els equilibris electorals, i que fins i tot devia premiar el fins llavors ministre de Sanitat.

Tot plegat, també obligaria a revisar quin és l'impacte de l'opinió publicada pels mitjans de comunicació tradicionals sobre l'opinió pública, i particularment ens hauria de portar a estudiar quin ha estat el paper de les xarxes socials en les dinàmiques comunicatives de la pandèmia i la seva relació amb la política. Perquè, i sigui dit com a hipòtesi, si les xarxes són capaces de provocar canvis alhora contundents i superficials en la percepció de la realitat social i política, un cop superada la pandèmia, podria ser que també fossin acceleradores d'una «desmemòria pandèmica» i creadores d'una «nova normalitat» molt semblant a l'anterior.